مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

لیکوالان: ډاکټر محمد حسین پاپلي یزدي
او ډاکټر فاطمه وثوقي
پښتو ژباړه: ع. ا . نجات

۲۰۲۱/۱۱/۲۱

لویه تلوسه

دولسمه برخه

د اوبو بین المللی قوانین
دوهمه برخه
دویم فصل

د پولېز (پوله جوړونکي) **سیندونه**

د دجلی – فرات سیندونو په حوضه کې د شریکو هیوادونو د وڼو سلنه

ردیف	شریک هیواد	شامله سلنه	ردیف	شریک هیواد	شامله سلنه
۱	عراق	۴۰ / ۴۸	۴	سوریه	۱۴ /۷۳
۲	ترکیه	۲۴ / ۸۰	۵	هاشمی اردن	۰ /۲۵
۳	ایران	۷۰ / ۱۹	۶	سعودی عربستان	۰۱/۰

دا مهال د نړۍ په ډېرو سیمو کې د ژوند چاپېریال ساتنه او د ژوند چاپېریال کیفي لوړتیا له بشري ډېرو مهمو کارونو څخه ګڼل کیږي او په راتلونکي کې به هم وګڼل شي. ټوله ځمکغوندارۍ/ګردۍ ځمکه د «ظهرالفساد في البر والبحر بما کسبت ایدی الناس لیذیقهم بعض الذی عملوالعلم یرجعون» (سوره روم، ۴۱ آیه) مبارکې آیت مصداق ګرځیدلی دَی.

د هیواد د ژوند چاپېریال سازمان نظارتي دندې ټول خلک، تولیدي واحدونه او خدمات او... رانغاړي. دغه سازمان باید د اوبو د مسئلو په برخه کې غځیدلی جوړښت، پوخ او غوره مقام، زیات ماهرین او وړ مدیران ولري. دولت باید لازم امکانات د هغوی په واک کې ورکړي او ملت او د ژوند چاپېریال ولسپال سازمانونه (NGO) باید د هغه ملاتړي وي . د ایران د اوبو او د ژوند چاپېریال ډیپلوماسي باید هومره ځواکمنه وي چې د بهرنیو چارو وزارت، د انرژی وزارت او د ژوند چاپېریال د ساتنې سازمان د ذینفع هیوادونو ترمنځ دجلی او فرات سره اړوند په ټولو خبرواترو کې حضور ولري.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

بايد د دجلې او فرات د دوو سيندونو او په نتيجه کې د اروندرود(سط العرب) د محور په شاوخوا د ترکې، سورې، عراق او ايران د يوې ځلور اړخيزې همکارَی بنسټ کېښودل شي. د ايران ډيپلماسی بايد د دجلې او فرات حوضې هيوادونو اتحاديه رامنځ ته کړي. پدې اتحاديه کې د کار اساس بايد ددغو سيندونو د اوبو د سرچينو او د ژوند چاپېريال د مديريت په محور وي. په وروستيو کلونو کې، د دغو دوو سيندونو څنډو ته ځېرمه باتلاقونو وچېدو څخه رامنځ ته شويوخاورو او دوړو له امله د ايران په لويديځ او مرکز کې د ژوند چاپېريال د پراخو کړکيچونو له راڅرګندېدو وروسته، په ځانګړې توګه د ايران د ژوند چاپېريال سازمان او د هوا پېژندنې سازمان او نورو ښکيلو هيوادونو له لورې په ځانګړې توګه د عراق او يو څه هم د ترکې له خوا ګډې ناستې ترسره شوې دي خو دغه ناستې تر دې مهاله د دجلې او فرات حوضې، چې ايران هم د هغه برخه وي، د کومې اتحادې د رامنځ ته کېدو لامل شوي نه دي .

بې ترتيبه بندجوړونې او يا د دجلې او فرات اوبو بې ډبه لګونه د دغو دوو سيندونو د غاړو د ډنډونو, او باتلاقونو د وچېدو موجب شوي دي. دا کار د ژوند چاپېريال له زيان او تاوانه ډکې پايلې لري. هغه ستونځې چې يوه برخه يې په وروستيو کلونو کې(۸۹ - ۱۳۸۵) د لړو او دوړو په بڼه رامنځ ته شوي دي. هغه لړې او دوړې چې زيانونه يې له محاسبې وتلي دي، هغه کارځنډېدنې، کمکاري، ناروغۍ او تاوانونه چې صنعتی دستګاو ته د دوړو او ګردونو د ننوتلو په پايله کې رامنځ ته کيږي. لدې امله سنتي ډيپلماسي، چې د ترکې، سورې او عراق په خاوره کې د ننه يی د بندونو جوړولو او د اوبو - خاورې اړوند نورو فعاليتونو په وړاندې يې څېړنده او بې توپيره عمل کړی، اوس بايد هيواد ته د رسيدلو ملياردونو ډالرو د زيانونو اوړېدو شاهده وي. د ايران ډيپلماسي د اوبو د ټولې حوضې په ټراو چې د ايران په جغرافيه يی فضا کې زمونږ پر ملي ګټو مثبتې يا منفي اغيزې لري، بايد فعاله واوسي. د دغو حوضو د اوبو موضوع يوه مسئله ده خو د هغوې د ژوند د چاپېريال مسئلې له بيلې ډول مطالبو څخه عبارت دي او فعاله ډيپلوماسي غواړي. هغه کسان چې په هيواد کې اقليمی بدلون سره اړوند څېړنې او سياست رغولو مسئوليت لري بايد دغه مسئلې دسيمه ييز او نړيوال لوی لورليد له مخې وڅېړي. او د بهرنيو چارو وزارت له تېر مهاله هم لا ډېر په دغو مسئلو کې رابښکيل کړي.(15)

۳ ـ هيواد کی د ننه په تېره بيا د فارس خليج ساحلي سيمو ته د اروند رود د اوبو لېږدونې د مطالعاتو وړانديز

د شط العرب يا د اروند رود پر سر د ايران پولېز قراردادونه، هم د عثمانی ترکې پر مهال او هم عراق سره، د پولې د حدودو د ټاکلو او پدې اوبولاره (اوبلاره) کې د بيړی د چلونې څرنګوالي په اړه وو، په دغو قراردادونو(ټرونونو) کې د ترکې عراق او سورې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

په خاوره کې د ننه د سيندونو د اوبو مديريت مسئله او يا عراق يا ايران له خوا نورو سيمو ته د اوبو لږدونه مطرح شوې نده.د لويو صنعتي طرحو له مخې چې د ايران په جنوب کې اجراکېدو په حال کې دي او راتلونکې کې به اجرا شي د فارس خليج په غاړو کې د جمعيت ډېرېدنه او د خوږو اوبو ورځ تربله زياتيدونکې غوښتنه او د ځمکې لاندې اوبو د کاسو (زيرمو) د کچې راټيټېدنه او د اقليم بدلون (له املې) د خوزستان بيابانونو (ډاګونو) پر لور او له هغه ځايه تر بوشهر او ان له هغه هم ورآخوا د اروندرود د يوې برخې اوبو د لېژدونې وړاندوينه شوې ده.

که چيرې ترکيه، سوريه، عراق يا هر دريواړه هېوادونه، د خپلې محدودې له اوبو څخه په زيات مقدار اوبو لګول ولري او يا يې يوه برخه دريم هيواد ته ورکړي شط العرب ته د تويېدونکو اوبو کچه به ولويږي .

مونږ د اروند رود د خوږو اوبو په ټراو بايد کوم/څنګه سياست ولرو؟

زمونږ ديپلماسي پدې برخه کې بايد څه/څنګه وي؟

ښکاري داسي لکه څنګه چې وويل شول د دغې مسئلې پر سر د دجلې او فرات حوضې هيوادونو ترنامه لاندې يوه نړيواله همکاري، کم له کمه د ترکېې، سوريې، عراق او ايران د څلورو هيوادونو ترمنځ لازمه ده .

د اروند رود اوبه به په نه چندان ليرې راتلونکې کې د نن پر تله له ډېر لوړ اهميته برخمنې شي. د دغه سيند له اوبو څخه زمونږ ونډه بايد مشخصه شي. د فارس خليج په څنډو کې خپلو جنوبي سواحلو لپاره مونږ په نه چندان لرې راتلونکې کې بلکې حد اکثر تر ۱۴۱۰ کال(ه. ق) پورې د اروند رود اوبو ته سخته اړتيا لرو. د اروند رود په برخه کې زمونږ ديپلماسي بايد په هغه ترتيب وي چې په اروند رود سيمه کې زمونږ ونډه مشخصه شي. اروند رود چې يو وخت زمونږ د بيړۍ چلونې وړ ډېره مهمه اوبيزه پوله وه. همدا مهال د اوبو کمښت او حتی د وچيدو له ګواښ او په ترکېه، سوريه، عراق او حتی زمونږ پخپلو سرښاخونو کې د اوبو له بې ترتيبه لګښت او نورو هيوادونو ته د اوبو د ليږدونې له ګواښ سره مخامخ ده .

((15) د استازی د حضور په دليل ايران په کلونوکلونو د نړيوالې هوا پېژندنې سازمان د دويم مرستيال او لومړی مرستيال په عنوان؛ ايران په نړيواله کچه په ځانګړې ډول د اقليم بدلون په برخه کې اساسی رول درلودلی دَی. البته پدې برخه کې د ايران حضور تر ډېره بريده د وخت د هوا پېژندنې سازمان د ريس د شخصي وړتيا په علت ؤ. پدې توګه چې د هغه کس له متقاعد کيدو وروسته د هواپېژندنې په سازمان کې د ايران د حضور رنګ تت شو او د نړيوالې هوا پېژندنې سازمان د لومړی مرستيالی پست مو له لاسه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ورکړ. نو بایده ده چې هغه جوړښتونه رامنځ ته شي چې په فرد تکیه ونلري او په جوړښتیزه توګه د ایران مقام مشخص شي. یا که چیرې زمونږ حضور د افرادو له وړتیاو سره تړلئ وي هغه افراد یو واري او د ځواکمن ځای ناستي له روزنې بغیر متقاعد او له کاره وزګار نکړو).

مونږ کوم تړون یا په څه باور لرو چې په راتلونکو لسیزو کې به دغه سیند په یوه کوشنې ویالې یا د فاضلابو په رود بدل نشي؟. اروند رود څخه زمونږ وندې څومره ده؟ په هغه سیند کې چې د تاریخ په اوږدو کې مونږ ورباندې واکمني لرلې او زمونږ له ننني ګاونډیانو سره مو په تړو پېړیو کې د اختلافونو لامل ؤ زمونږ د اوبو وندې مالومه نده. پدې اساس تر هر کار دمخه لومړی باید له دغې رودخانې څخه د ایران د اوببرخې وندې مشخصه شي. بیا د انرژی وزارت د دغې اوببرخې لپاره پلان ولري. د اوبو او انرژی وزارت باید خپلې مطالعاتي طرحې د اروندرود او د خوزستان رودونو اوبو د لیږدونې په برخه کې د بوشهر ولایت او د هرمزګان ولایت پر لور بشپړ کړي.

حتی که د اروند رود اوبه دومره ککړې وي چې د څښاک لګښت ونلري د ایران جنوبی دشتو د ځمکلاندې د اوبو زیرمو ځواکمنولو لپاره به د اوبو لیږدونه اړینه وي. ښکاري داسي چې د اروند اوبو څخه د ګټې اخیستو لګښت به د جنوب ډېرو سیمو لپاره په هر صورت کې د اوبه پاکوونکو(پاکولو پروسې) له لګښته لږ وي. که څه هم اوبه پاکوونکې باید ډېر فعال عمل وکړي. په خپل ځای کې به د اوبو پاکوونکو خبرې ته راوګرځو.

که ترکیه، سروریه عراق او حتی مونږ پخپله په ایران کې د دجلې په سرښاخونو کې اوبه بې ترتیبه ولګوو یا سوریان او عراقیان وغواړي ګاونډیو هیوادونو ته اوبه ولیږدوي چې اروند رود ته اوبه ونرسیږي د عراق او ایران په جنوب کې به اکولوژیکي ناورین رامنځ ته شي .

یوه فعاله ډیپلماسی کولای شي د ګډې پولې له اوبیزو سرچینو او د اکولوجیکي سیستم څخه د ساتنې ګټه اخیستنه تضمین کړي. پدې سربیره مونږ کولای شو د اروند رود حوضې په وروستی برخه کې هغه اوبه چې فارس خلیج ته توپیږي په کورني مصرف کې ولګوو. مګر ایا مونږ د دز اوبه یزد ته نه رسوو. په راتلونکې کې به اړ شو د اروند رود اوبه بل ځای ته ولیږدوو. ډاډمن اوسی چې یوه ورځ به د بین النهرین او خوزستان حوضې د وروستنی برخې د اوبو یوه برخه بوشهر او د فارس جنوب او هرمزګان ولایت ته ورسوو. شاید یو وخت دغه اوبه نورو سیمو ته وریږي. که چیرې مونږ ذی نفع او ذی

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

مدخل هیوادونو سره تفاهملیک، او اروند رود څخه مشخصه وندې او اوبه برخه ونلرو ترکان، سوریاییان او عراقییان به د فرات او دجلې اضافي اوبه په کویت، اردن، سعودي عربستان وپلوري او اوبه به ایران ته راونرسیږي. کوم څه چې په یو ډول همدا اوس هم تر سره کیږي.

که زمونږ په دې برخه کې د اوبو فعاله ډیپلماسی و نه لرو شاید په نه چندان لږي وخت کې د دې شاهد و اوسو چې پاسنیو هیوادونو اروند رود لپاره اوبه ندي پرې ایښي. هغه ورځ زیاته لیرې نده.

باید د بین االنهرین په ټوله حوضه کې د ګډو همکاریو په بنیادونو روښانه، شفافه او هر اړخیزه ډیپلماسي ټینګه او رامنځ ته کړو. څو د اروند رود اوبه او اوبلارې بیا د اړودوړ او جګړو پلمه جوړه نشي، بلکی د سولې، دوستی او ټیکامنی پراختیا وسیله شي. او مونږ هم ټاکلې اوبرخه ولرو.

وړاندیز کیږي چې خوزستان، بوشهر او د فارس خلیج د سواحلو ختیځې خوا ته حتی تر بندر عباس پورې د اروند رود اوبو د لیږدوني مطالعات ترسره شي. د اروند رود اوبو لیږدونه به ډول ډول اقتصادي – ټولنیزې او د ژوند چاپیریال او سیاسي اغیزې راوړي.

د کتاب ادعا دا نده چې هغه ټولې پروژې چې بې وړاندیزوي، ښې دي. د دې کتاب وړاندیز باید د باصلاحیته او د پوهې خاوند چارپوهانو له خوا مطالعه شي. ان که دغه پروژې دامهال د پلې کیدو وړ هم نه وي د هغوی مطالعه او یا د مخکینیو مطالعاتو بیاکتنه اړینه ده. خو د دې کتاب له نظره د دیپلماسي اړوندکلیات چې د اوبه برخې پر سر له مذاکرې د اوبو زیرمو تصرف او پیرودلو او په اوبیزو تاسیساتو کې پانګونې سره تړاو لري، د تایید وړ دي.

نور بیا

فرض وکړی چې په نه چندان لیرې راتلونکې کې لاندې مسئلې پیښې شوي:

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ